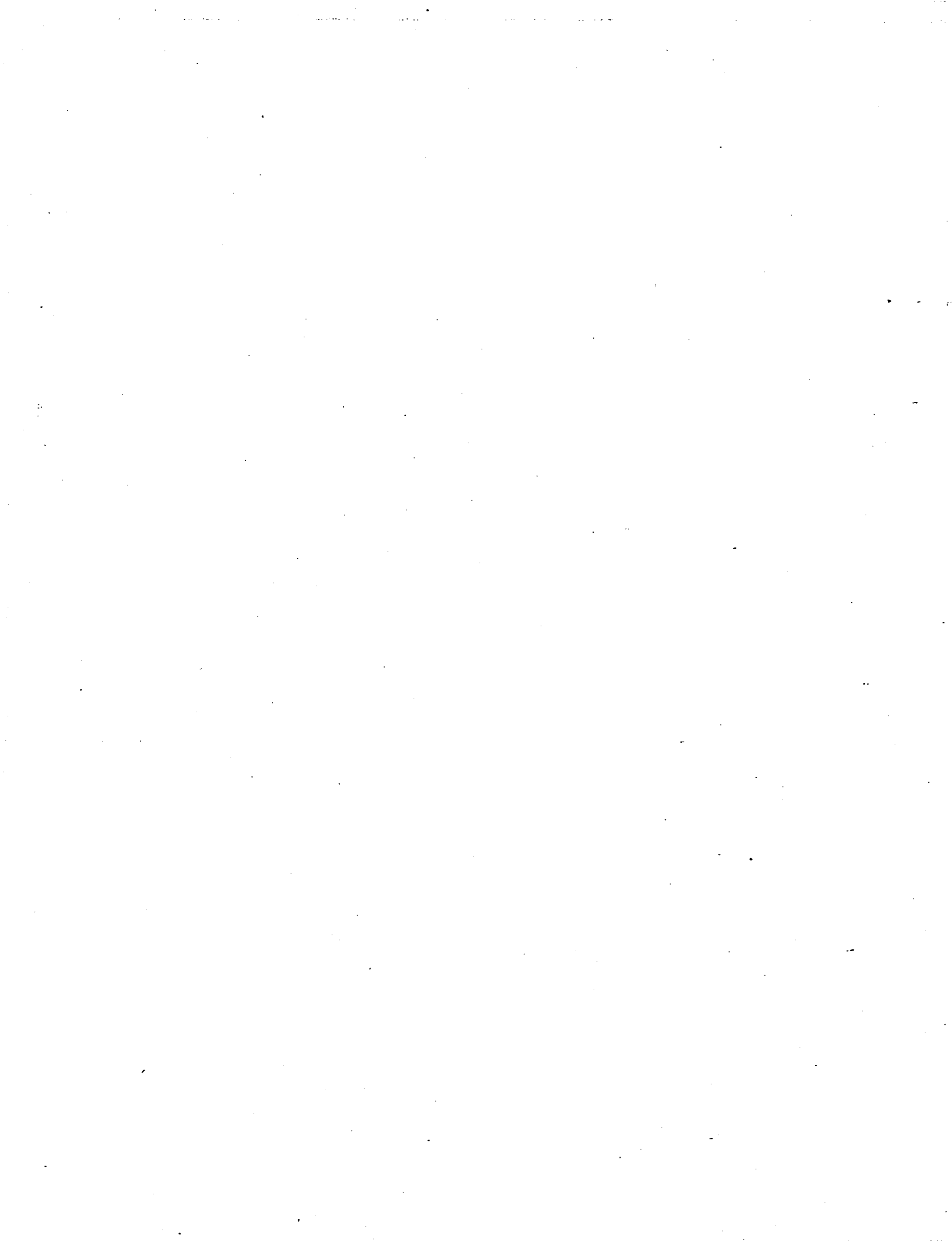

ALBANIAN
Basic Course

Supplementary Reader
Volume III

February 1974

DEFENSE LANGUAGE INSTITUTE
FOREIGN LANGUAGE CENTER

PREFACE

This is the third volume designed to help students in reading comprehension. It contains 31 articles with a difficulty level and style of that used in current popular Albanian periodicals. The volume will be introduced to students beginning with the 24th week of the Albanian Basic Course.

The purpose of these series of articles is twofold:

1. Used for Basic Course students, it will drill already known structural features and enrich the students with a great variety of idiomatic expressions and vocabulary. The students are expected to study at home part of the assigned article and be ready to answer questions in class the following day and give an oral resume of it. The situational topic of each article will be used also for free conversation.

2. Used as Basic Course Enrichment Program (BCEP) material, these articles, having been judiciously selected to include formal, informal and functional language in order to develop the skill of reading comprehension, will develop such a skill. The following procedure will be followed:

- a. A passage of approximately 250 words in length from each article will be assigned to the students to be read in the classroom.

- b. The students will furnish answers in English to 20 questions printed in English on a separate answer sheet.

c. The passage may be read and consulted as often as required.

d. Vocabulary aids may be used. It is recognized that the existing commercial dictionary is not adequate, therefore a special glossary, prepared by the Albanian faculty, will be available to the students.

e. The task of answering the 20 questions is to be completed within 30 minutes.

f. 16 correct answers out of 20 questions should be furnished in order to obtain a passing grade.

This Supplementary Reader, has been designed in accordance with the NCTS Basic Language Course Terminal Skill Objectives for the Albanian Language, as implemented January 1974.

TABLE OF CONTENTS

<u>Selection No.</u>	<u>Title</u>	<u>Pages</u>
1	SHPRESA	1-8
2	AJRI I FRESKËT I ZBARDHËLLIMIT	9-17
3	ATJE KU THËRMOHEN DALLGËT	18-25
4	BASHKËBISEDIM ME SHEKUJT E KALUEM	26-29
5	BISEDË NË MAL	30-35
6	BISHTUKU	36-45
7	BREDHI I BARDHË	46-54
8	DORASHKAT	55-62
9	ERA E QERSHORIT...	63-69
10	MACJA ME VESHË TË PRERË	70-73
11	M J E S H T R I	74-77
12	LEGJENDA E NJË FISI	78-81
13	TREGIM PËR LEZEN DHE PËR HILËN	82-90
14	NE KISHIM NJË RRUGË...	91-96
15	NËN ÇATIN' E RE, NË DIBËR	97-104
16	NJË NJERI MË SHUMË	105-115
17	PLAKU DHE PUSHTUESIT	116-119
18	PLAKU KTHEHET NË SHTËPI	120-125
19	TËRË FSHATI E PËRCOLLI	126-132
20	VJESHTA E GJELBËRT E MALEVE	133-139
21	ZËRI I PUNËTORES	140-146

22	ZYKO GUXIMTARI	147-151
23	NDIZET LLAMPA E DIKURSHME	152-156
24	QYTETI I JUGUT (Gjirokastra)	157-162
25	DUKE DALË NGA FËMIJNIA	163-173
26	PANTOMIMË	174-183
27	KUNDËRAJRORI I VJETËR	184-188
28	KUR KORREJ GRURI...	189-197
29	TË VËSHTROSH THELLËSINË	198-204
30	PLAKU I NJË QYTETI TË HIRTË	205-212
31	VËLLAI	213-222

SHPRESA

Ajo ishte pak më e rritur se të tjerat. Për shkak sëmundjesh kish humbur dy vjet shkollë dhe nuk ishte e vështirë të vihej re gjendja e saj e veçantë: nga njëra anë ishte shumë e gëzuar që ndodhej sërish në shkollë, sepse gjatë atyre dy vjetëve ajo vetëm për këtë kish ëndëruar; nga ana tjetër, e ndjente se nuk ishte tamam midis shoqeve të saja. Dy vjet ndryshim, që në një periudhë tjetër moshe s'do të ndiheshin fare, në atë cak moshe kanë rëndësi të posaçme dhe nga të gjitha anët sepse kemi të bëjmë me ndryshime të mëdha e të qarta që përcaktojnë kalimin nga adoleshenca në rini. Ky ndryshim binte menjëherë në sy, qoftë nga vetëdija e disiplinës, qoftë edhe nga marrëdhëniet që mbante me shokët e shoqet e klasës në minutat e pushimit. Nuk luante si të tjerat me fshirësen e dërrasës së zezë, me pluhurin e shkumbësit, me fara e bërthama. Me një fjalë dukej si një nxënëse e shkollës së mesme që kish ardhur si bujtëse për disa kohë në bankat e tetëvjeçares.

Gjithë qëndrimi i saj të detyronte një farë respekti sadoqë ajo s'kërkonte asnjë favor dhe, me sa kisha vënë re, nuk donte të binte në sy e aq më pak të komandonte të tjerët si më e rritur që ishte. Prekej shumë shpejt, jo vetëm nga kritikant, por edhe nga qortimet e tërthorta që mësuesi është i detyruar të përdorë në klasë, kur nxënësit bëjnë shkelje të lehta të disiplinës. Atëhere ulte vështrimin, faqet i bëheshin të purpurta dhe gjatë gjithë orës së mësimit rrinte e pezmatuar sikur mbi atë binte tërë faji i klasës.

Kur ngritëm grupin e recituesve, i dhashë edhe Shpresës një fragment nga poema "Shqiponjat fluturojnë lart". M'u duk se e mori me qejf dhe kisha besim se ajo mund ta recitonte mirë; zërin e kish të kumbueshëm dhe melodioz. As ndjenja nuk i mungonte.

Pasdite ne mblidheshim për të bërë prova. Në këto prova, me përjashtim të Shpresa Jankos, gjithë të tjerët vinin rregullisht. Ditët e para ajo u justifikua se kish shumë punë në shtëpi, për shkak se i kishin ardhur disa miq të largët dhe unë s'ia vura re duke menduar se në kohën e lirë sigurisht përgatitej vetë. Mirëpo javën e fundit, atëhere kur nuk e prisnim, Shpresa pa dhënë asnjë arsye tha se poezinë nuk kish arritur ta mësonte dhe prandaj nuk do të vinte më në prova.

Sjellja e saj m'u duk e pahieshme dhe e qortova me fjalë të ashpra përpara kolektivit. Mbase e teprua duke i thënë se qe fodulle e mendjemadhe, por atëhere isha i bindur se ajo s'donte të recitonte e të dilte në skenë para popullit me shoqet e klasës, vetëm e vetëm sepse ishte pak më e rritur e si përfundim nuk i kishte hie.

"Mos mendon se kjo është një punë e parëndësishme, i thashë, dhe se s'të përket ty të merresh me të tilla gjëra? Këtu je nxënëse si gjithë të tjerat dhe nuk mund të kesh më pak detyra. Në qoftë se je pak më e rritur aq më mirë, se ty të takon në radhë të parë të bëhesh shembull për të tjerët, të jesh e para në çdo aktivitet jashtëshkollor, kurse ti bën të kundërtën. Ne nuk do ta prishim çfaqjen për shkakun tënd, kemi nxënës të tjerë që do t'ia dalin mbanë kësaj pune me vullnet e pasion, por desha të të them se sjellja jote s'është aspak e hieshme".

Ndërsa unë flisja, klasa dëgjonte e nemitur sepse rallë herë më kishin dëgjuar të kritikoja me ton të ashpër e me zë të lartë. Kjo u bënte përshtypje. U bënte përshtypje edhe diçka tjetër: që këto fjalë po ia thoja Shpresës.

Ajo ish gati të shpërthente në lotë, se nuk e kish pritur këtë rrebesh; vetëm se i vinte turp të qante përpara klasës. Kur unë e kritikoja, ajo me vështrim të ulur mbi dërrasat e bankës, me buzë të mbledhura, tundte kokën me një gjest që donte të thonte: "ashtu është, ke të drejtë"! Por meqë gjestet s'e kanë gjithëmonë kuptimin të qartë, në të njëjtën kohë dukej sikur thonte: "flitni sa të dëshironi, unë s'kam për të ardhur".

Pastaj e pashë që vuri dorën mbi gojë, si ta ndalonte të thonte diçka dhe për disa minuta ndenji me sy të ngulur diku e askund.

Ato ditë nuk e pashë asnjëherë të qeshte. Hynte në klasë me vetulla të mbërthyera, me vështrim disi të vagëlluar e po ashtu dilte. Më dukej se edhe në mësim nuk ishte e përqëndruar si përpara.

Vallë kaq shumë të ishte prekur nga kritika, kaq përshtypje i kishin lënë fjalët e mia? Në qoftë kështu, aq më mirë, mendoja, se do të nxjerrë mësim të dobishme.

Vetëm nuk dëshiroja që ajo të mendonte se unë isha zemëruar me të. Në të vërtetë zemërimi i mësuesve i ngjan shiut të verës: ai është i shkurtër dhe i rrëmbyeshëm. Dhe gjithmonë i shtirur. Vallë nuk e dinte ajo se mësuesit nuk zemërohen kurrë me nxënësit; ata bëjnë vetëm sikur janë zemëruar.

Herë-herë më vinte t'ia thoja hapur këtë gjë, këtë sekret të zanatit dhe do t'ia kisha thënë sikur të mos kisha një fiye dyshimi se pas këtij zbulimi, efekti i kritikave dhe i qortimeve do të zvogëlohej shumë.

Nga fundi i asaj jave, u dhashë nxënësve si detyrë klase një hartim me temë të lirë.

Pas zhurmës së zakonshme që bëhet në këso rastesh nga nxënësit që kërkojnë orientime e sqarime e nga përpjekjet për të gjetur një temë të përshtatshme, ca nga ca klasa ra në qetësi dhe ia filloi punës. Vetëm Shpresa nuk po shkruante. Ajo rrinte e menduar, më e menduar se përpara. Nuk e cyta. Besova se ajo po mendohej për temën e hartimit.

Kaloi ora e parë dhe ajo vazhdonte të qëndronte me kokën të mbështetur mbi duar. Mos vallë s'kish ndër mend ta bënte hartimin?

Iu afrova ngadalë dhe e pyeta:

"Nuk po shkruan"?

"Jo, m'u përgjigj. Dhe pas pak shtoi: më dhëmb koka.

Si ta shpjegoja sjelljen e saj? Pse tregohet kokëfortë? Apo vallë që të më tregonte se ishte fyer nga fjalët e mia? Në atë minutë pranë bankës së saj, dy mendime u ndeshën në kokën time. Mendim i parë ishte që të tregohesha i rreptë, ta qortoja sërish e t'i vija notë negative në regjistër,

ashtu siç e përcakton rregullorja. Mendimi tjetër ishte të tregohesha zemërgjërë dhe ta besoja se vërtet i dhimbte koka. Ç'rrugë të ndiqja, të disiplinës së rreptë apo të mirëkuptimit dhe të lëshimeve të njëanëshme? Mendimi i dytë fitoi.

Ajo nuk gënjen dhe nuk besoj se ka qejf të tregohet kokëfortë. A kam të drejtë të mos besoj se i dhëmb koka?

U mundova të jem sa më i qetë kur i thashë:

"Mirë, si të duash, hartimin mund ta shkruash edhe në shtëpi".

Dhe nuk u pendova.

Të nesërmen, sapo mbarova shënimet në regjistër, Shpresa u ngrit nga vendi, erdhi afër tryezës e më zgjati një fletore të mbështjellë me gazetë.

"Ç'e ke këtë"? e pyeta.

"Hartimin, shoku mësues. E shkrova në shtëpi".

E lexova.

Ai hartim më gëzoi, më mallëngjeu e më tronditi. Gjatë dymbëdhjetë vjetëve të jetës sime si arësimtar, kam lexuar me mijëra hartime e midis tyre hartime të bukura, të pasura në ndjenja, me fantazi e me frazeologji të zgjedhur, po hartim më të sigurtë e më të vërtetë s'më kanë zënë sytë. Ja se ç'shkruante:

"Kam disa ditë që po vij në shkollë e papregatitur si duhet dhe e mërzitur. Nuk e mendoja se do të ngjiste kështu. Kur u ula në fillim të vitit në bankat e shkollës, ndjeva një gëzim kaq të madh sa s'dija si ta shprehja. Endra ime që të kthehesha në shkollë u përmbush. Por ky gëzim nuk vazhdoi shumë sepse menjëherë pas kësaj, m'u vu një fre aq i shkurtër sa nuk më linte të bëja një hap përpara.

Pjesëtarët e familjes sime dhe të daiut filluan të më këshillojnë e të më udhëzojnë. Këshillat e tyre nuk ishin ato këshilla që prisja unë, në mënyrë që të rritesha si një e re revolucionare e t'i shërbeja atdheut kudo që të kish nevojë, këshillat e tyre qenë prapanike e më dukej sikur binin erë myku.

Ja si më këshillonin ata:

"Mos qesh me mësuesit. Mos bëj shaka me shokët e klasës. Të mos marrësh pjesë në asnjë aktivitet jashtëshkollor sepse është turp. Kur të shkosh rrugës ul kokën dhe që nga shtëpia në shkollë e nga shkolla në shtëpi. Mos rri as me shokë, as me shoqe". Domethënë unë duhej të hyja e të dilja nga shkolla si një mumje Egjypti.

Shoqet e mia po ndërtojnë hekurudhën, ato po shkojnë vullnetare në malësi, po hapin toka të reja. Nuk do ta harroj kurrë atë ditë kur vizituam lapidarin e Shkurte Vatës dhe një vullnetar na foli për jetën e saj. Shkurta ishte më e vogël se unë në moshë, po sa heroizëm që tregoi!

Kam shumë dëshirë të marr pjesë në çdo aktivitet, bashkë me shoqet e mia të klasës, por nuk mundem sepse e vjetra nuk është zhdukur akoma nga zemra dhe shpirti i njerëzve të mi.

Disa herë për të ardhur pasditeve në shkollë, kam qenë e detyruar t'i gënjej duke u thënë prindërve se kemi mësim dhe më duhet të vete që të mos mbetem prapa.

Nuk di si ta shpreh se sa e gëzuar dhe sa e lumtur do të isha sikur të ndodhesha në mes atyre që marrin pjesë në çdo aktivitet jashtëshkollor: po jo. Në ato çaste kur ata qeshin, luajnë e këndojnë unë jam e mërzhitur dhe vij vërdallë nëpër shtëpi duke bërë punët e duke qarë.

Mësuesi më pati qortuar se unë nuk po shkoja në provat e grupit artistik. Një ditë më foli përpara klasës. Unë s'bëra zë dhe ula kokën. Nga njëra anë doja të recitoja, nga ana tjetër ndruhesha të dilja në skenë sepse e dija që në shtëpi do të shpërthente grindja.

...E vjetra nuk u zhduk e nuk u shemb kur u prishën kishat dhe xhamitë, ajo rron akoma në zemrat dhe në shpirtin e atyre njerëzve që e kanë mendjen te Krishti, te Allahu dhe tek porositë e Kuranit".

Hartimi ndriçoi të gjitha ato pika të errta ku unë endesha me hamëndje dhe menjëherë çdo gjë u qartësua. Atëhere e kuptova pse në fillim e mori me qejf dhe pse më vonë nuk erdhi asnjëherë në provat.

Ajo që më gëzonte më tepër ishte tregimi i saj aq i singertë dhe i vërtetë. Në atë tregim thonte gjëra të

pakëndshme për njerzit e saj më të afërm, për prindërit, e sigurisht me dhimbje në zemër, po kjo rrëfente se ajo kish nevojë t'ia hapte zemrën dikujt që i besonte plotësisht se mund ta ndihmonte dhe për këtë arsye kish zgjedhur mësuesin.

Në mënyrë të natyrshme, jetësore e disi naive, Shpresa në hartimin e saj zbulonte luftën që bëhet midis edukatës së përparuar të shkollës dhe edukatës së prapambetur të familjes.

Pra bota e madhe e thërriste Shpresën përpara, e ftonte në gjirin e saj dhe ajo marshonte në kollonat e vullnetarëve me flamurin e kuq në krye, hipte në skenë dhe recitonte, shkonte në malësi për të hapur toka të reja. Zemra i gufante nga gëzimi kur e përfytyronte veten midis aksionistëve, me shaminë e vullnetares në qafë, në mes të jetës së vrullshme të rinisë dhe ajo shpirtërisht ishte bashkuar me këtë botë. Nga ana tjetër, bota e vogël konservatore i kish vënë një gardh te porta dhe s'e linte ta kapërxente.

Deri tani Shpresa kish arritur në atë shkallë pjekurie sa të kuptonte gjendjen e saj e të vuante, me gjithë atë edhe ajo i kish bërë botës së vogël një lëshim: në grupet artistike s'kish marrë pjesë. Duket sikur kjo ishte një marrëveshje e heshtur midis prindërve dhe vetë asaj, si shpërblim që e kishin lejuar të vinte në shkollë.

Por më tutje si do vente puna? Cilat ishin ato forca që do të ndikonin më shumë në jetën e saj dhe a mund të parashikoheshin të gjitha? Cila botë do të fitonte?

* * *

Pa mbaruar akoma shkolla, në kooperativën tonë, erdhën disa vajza nga malësia e Tropojës për të marrë eksperiencë e për t'u stërvitur si mjelëse. Kishin disa emra që myzeqarët s'i kishin dëgjuar kurrë dhe i shqiptonin me një farë habije: Bora, Dave, Gjela, Pashka, Katrina, Mri. Ato suallën me fytyrat e tyre bardh e kuq, freskun e pishnajave e të bjeshkëve e si një anije që në çdo liman të largët të botës të shkojë është një copë e atdheut, ashtu edhe ato ishin një copë e krahinës së tyre.

Dalloheshin nga mënyra e të folurit, nga veshja, nga ngjyra e fytyrës e sidomos nga ecja. Ecja e tyre ruante gjithmonë ato tipare që ishin bërë shprehje nga rruga e thyer malore: trupin e mbanin pak të kërrusur përpara dhe rëndonin mbi gjithë shputën e këmbës.

I ndanë nëpër familje dhe një nga ato e caktuan në shtëpinë e Shpresës. Siç ishte e natyrshme Bora dhe Shpresa u miqësuan shumë shpejt dhe pas disa ditësh kudo i gjeje bashkë si motra binjake.

Tregimet e Borës për fshatin e saj të largët, ku tani punonin për të vendosur dritat elektrike e për të ngritur shtëpinë e kulturës, i trazuan sërish ëndrrat e saja për botën e madhe. Ajo kish dëshirë të shikonte Valbonën e kaltërt që rridhte në mes brigjeve shkëmbore, pyjet me gështenja e rrugët e gjata të atdheut. Flitej se së shpejti do të nise-shin për në malësi një grup vajzash e grash nga Myzeqeja. Me to ëndëronte të shkonte edhe Shpresa. Ajo ua tha prindërve dëshirën e saj, por siç mund të kuptohet prindërit nuk e lejuan, duke vënë si shkak se atë muaj do të martonin djalin e dajos dhe ishte turp të mos merrnin pjesë në dasmën e tij. "Më tutje, shohim e bëjmë", i kish thënë i ati.

Erdhi dita që malësoret do të ktheheshin ndër shtëpitë e tyre. Njerëzit kishin dalë t'i përcillnin e të dy palët ishte të mallëngjyer nga që po ndaheshin. Dukej sikur "tropoljankat" qenë bërë papritur me dy familje e me dy shtëpi. Ato qanë kur u larguan nga Tropoja, kur u ndanë nga prindërit e tyre, po s'ua merrte mendja se do të qanin edhe kur të iknin nga Myzeqeja. Gratë dhe vajzat fshinin lotët me shami, ndërsa burrat e djemtë përpiqeshin të qëndronin seriozë.

"Edhe çupa të më kish ikur, s'do më vinte kaq keq", thonte një plak me takije të bardhë. "Rob' i mirë, u dashka shumë" dhe i përkëdhelte flokët Katrinës.

Shpresa mbante për dore Borën dhe diçka i pëshpëriste në vesh. Nuk dukej shumë e mallëngjyer dhe kjo më habiti.

"Po e përcjell shoqen"? e pyeta.

"Unë do t'i përcjell deri në qytet", më tha me zë të lartë dhe disi krenare.

"Ah, prandaj s'të shikoj të mallëngjyer". Dhe unë përpiquesha të gjeja arësye.

Pastaj m'u afrua së bashku me Borën e më tha ngadalë:

"Unë do të iki në Tropojë me Borën. Do të shkoj vullnetare".

Mënyra se si m'i tha ato fjalë, tregonte qartë se atë veprim po e bënte fshehurazi.

"U ke thënë gjë prindërve"?

"Jo, shoku mësues". (Ajo vazhdonte të më thërriste mësues edhe pas mbarimit të shkollës). Këtë gjë deri tani e di vetëm sekretari i rinisë dhe ju.

"Pse nuk u thua dhe prindërve hapur"?

"Do t'u shkruaj letër sapo të vete në malësi. Kështu e kemi vendosur me Borën".

Bora pohoi me kokë.

"Ne atje do të hapim toka të reja, do të ngrejme grupin artistik, do të japim çfaqje".

Në sytë e saj ndriste gëzimi i fitores.

"E merr me mend se ç'do të ngjasë"? e pyeta. "Pas një jave babai dhe dajua do të vijnë në malësi dhe do të përpiqen që të të kthejnë në shtëpi".

"Kot do të vijnë, tha duke buzëqeshur. Unë jam vullnetare dhe do të kthehem së bashku me vullnetarët.

Shoferi i ra borisë dhe Shpresa me Borën nxituan të hipnin në autobus. Të dyja ndjeheshin të lumtura. Pas pak makina u nis duke çarë grumbullin e njerëzve, e la sheshin e fshatit dhe mori kthesën drejt xhadesë.

Prej andej na përshëndesnin e na linin lamtumirën një mori duarsh. Edhe ne tundnim duart në erë dhe u uronim rrugë të mbarë. Unë kisha përshtypjen se, ndërsa autobusi ecte drejt qytetit, Shpresa qëndronte më këmbë duke shikuar rrugët e atdheut që hapeshin para saj.

AJRI I FRESKËT I ZBARDHËLLIMIT

Gjykuan të gjithë, po nuk qenë të gjithë në një mendje: një palë e shanin, të tjerët e mbronin dhe e lëvdonin.

Irfan Sula kish zënë vend në një karrigë pranë dritares dhe dëgjonte. Drejtori i spitalit, një burrë i shkurtër, fytyrë rrumbullaktë e zijosh, që mbante edhe në sallë syze optike të errëta, tha me pahir disa fjalë të përgjithshme, që Irfani nuk i dëgjoi dhe, fill pas tyre, shqiptoi një frazë po aq të përgjithshme për lavdinë personale.

"Avaz i njohur", mendoi mjeku, duke vështuar jashtë "Po këto gjëra diskutojmë në çdo mbledhje..." po nuk e shtjelloi më tej mendimin, se drejtori përmendi emrin e tij.

Irfani lëvizi padashur dhe u skuq në fytyrë. Iu skuq edhe pjesa e sipërme e kokës, që rrethohej nga flokë të rrallë e krejt të zbardhur.

Si nga mosha edhe nga stazhi në profesion, ai hynte në radhën e mjekëve të vjetër. Ishte pesëdhjetë vjeç dhe po mbushte, javash - javash, një çerek shekulli që shërbente në repartin e kirurgjisë dhe i pëlqente të kujtojë se kish qenë i pari që kish përdorur bisturin e kirurgut në spitalin e qytetit.

Njerëzit e donin dhe kishin besim në fjalën dhe në dorën e tij. Kish raste që prisnin të sëmuret edhe një javë, vetëm që t'i vizitonte ai dhe t'u jepte një këshillë e një recetë. Dhe nuk ia përtonte as punës së patollogut. Ditën e natën, në shi e në diell, me të trokitur dera ai ishte më këmbë. Mjekët që urrente më tepër ishin indiferentët. "Paaftësia", mendote ai, "është fatkeqësi për mjekun, kurse indiferentizmi është krim".

"Do të flas edhe unë", vendosi ai në inat e sipër dhe vështroi drejtorin me zemërim. Ky fliste me zjarr e me fjalë të pazgjedhura. "Le të kërkohet mendimi i popullit. Populli le të më gjykojë e të më ndëshkojë..."

Po ky ishte një rrëmbim i çastit. Ai nuk kish menduar kurrë se do të vinte një ditë dhe do të gjykohej në mbledhjen e gjithë punonjësve të spitalit, kështu që i dukej se çdo fjalë e madhe fshihte smirën e kolegut, që kish hequr dorë nga profesioni dhe qe kthyer në administrator.

Disa minuta më vonë, ndërsa drejtori fliste, Irfan Sula u qetësua dhe fytyra e tij mori përsëri pamjen e mëparshme të butë dhe të qetë.

"Përpara i kemi vjetët e punën, do të shohim", dhe ai mori frymë thellë, sikur do të thithte gjithë freskinë dhe aromat e pranverës, që bleronte e lulëzonte edhe në oborrin e madh të spitalit.

Drejtori e pa dhe u nevrikos. "Si është e mundur të jetë aq i qetë njeriu kur thuhet kundër tij aq fjalë të rënda? Ndofta duhet folur edhe më ashpër", mendoi ai. "Duhet t'ia thyejmë hundën këtij fodulli!" dhe gjeti fjalët e përshtatshme që desh të shqiptonte, po qetësia e mjekut e kish tronditur aq tepër, sa i dukej e vështirë të thonte qoftë edhe një fjalë më tepër nga ato që kish thënë. Që të merrte zemër, Irfani ngriti kokën dhe vështroi sallën. Fytyra të çuditura, të zemëruara, dhe tek tuk ndonjë fytyrë miratonjëse. Fytyra të njohura e prap të reja, sikur i shihte për herë të parë. "Mos vallë nuk kishte të drejtë ai, drejtori? Mos vallë nuk kish goditur në shenjë? Pse kjo masë e gjërë lëvizte, ç'do të thonte kjo lëvizje e habi?"

"Sidoqoftë", përfundoi drejtori, dhe fshiu ballin e djersitur me shami, "këto janë mendimet e mia për Irfan Sulën", duke parë kundërveprimin e sallës.

Drejtori u ul dhe nxori nga xhepi i xhakëtës fletoren e shënimeve. Në sallë nuk ndihej kush. Dëgjohej edhe rrëshqitja e rrotave të vogla prej gome të karrocës së dorës, që u shpinte ushqimin të sëmurëve. Ata që ishin pranë derës dëgjonin edhe pëshpëritjet e shërbyesve, që kalonin në koridor. Mjekët ngurronin.

"Hë, shokë, të mos vonohemi, flisni", kërkoi drejtori dhe u buzëqeshi të pranishmëve. "S'keni ç'të mendoni, diagnoza më duket e saktë", u mburr ai dhe shkarraviti një figurë abstrakte në fletore. "Urdhëro!" i tha një infermieri të shkurtër e thatim, me dhëmbë të shtrembër e të zvedhur nga duhani. "E ka fjalën shoku Sadush Gera."

Infermieri u ngrit dhe, duke parë paqetën e cigareve, ku kish shënuar përshtypjet nga fjala e drejtorit, tha kokë ulur e i menduar:

"Tashti çështja është serioze. Unë s'kam ç't'u shtoj atyre që tha drejtori, e vetëm çuditem si e kemi mbajtur gjer"

tani në spital Irfan Sulën. Për këtë ka faj drejtorja, po kemi faj edhe ne... edhe unë si anëtar i Këshillit të Bashkimeve Profesionale..."

Salla gumëzhiu. Drejtori i ra tryezës me stilolaps dhe, meqë gumëzhitja nuk pushonte, u ngrit më këmbë dhe bërtiti:

"Lereni tjetrin të flasë!

"Të mos thotë marrëzira!

"Nuk janë marrëzira këto jo", thirri edhe Sadushi. "O, po është mbushur qyteti me lëvdata për Irfan Sulën, më keq se qëmoti për Krishtin e për Muhametin... E ç'ka bërë ai në fund të fundit? Ka shëruar të sëmurët dhe për këtë arsye ka marrë rrogën... Apo nuk e ka edhe pamjen si borgjez. Na vjen në spital me këpucë të lustruara, me pantallona të hekurosura akull dhe më ecën sikur shkel mbi vezë".

Mjekët qeshën me të madhe. Sadushi, duke folur, bënte edhe lëvizje për të qeshur.

"E, po çë...?" qeshi edhe ai vetë, i bindur se të gjithë tallëshin me mjekun. "E dini ç'më ndodhi një herë?"

Në këtë çast dera e sallës u hap me rrëmbim. Mjeku i rojës thirri:

"Urgjencë... Perforacion akut në stomak".

Irfani u ngrit dhe shpejtoi të dilte nga salla.

"Ku ndodhet i sëmuri?"

"Në sallën e operacionit, profesor", tha mjeku i rojës.

Drejtorit nuk i pëlqeu as nxitimi i Irfanit, as fjala "profesor", që përdori mjeku i rojës. "Mendjemadhësia nuk ka kufij", bluajti ai me mend, kurse Irfanit i tha ftohët:

"Nuk është nevoja të veni ju. Jepni llogari një herë..."

"Ai po vdes", klithi Irfani. "Nuk pret koha".

"Qëndroni këtu, ju thashë", u nxeh drejtori. "Ka të tjerë".

Përsëri mjeku u skuq dhe u drodh. Pa drejtorin me inat dhe desh të vraponte, po ndali... "Ka edhe të tjerë", tha me vete dhe vështroi sallën. Asistenti i tij e pa drejt në sy mjekun dhe uli kokën i turpëruar. Edhe Irfani atij ia nguli vështrimin.

"Ai do t'ia dalë mbanë me sukses", mendoi me entuziazëm dhe priti me duar të lidhura para vendimin e drejtorit.

"Stavri", i thirri drejtori asistentit të kirurgut, "shko në sallën e operacionit!"

Stavri, një djali trupgjatë e bardhosh, i erdhi zor të dilte para profesorit dhe nuk u ngrit menjëherë. Ai edhe i trembej këtij operacioni të vështirë. Gjer atë ditë, gjithnjë nën mbikqy nje e Irfan Sulës, ai kish operuar vetëm zorrën e verbër dhe tumorët e jashtëm. Gjatë dy vjetëve të punës në spital nuk i qe dhënë rasti për operacion të ndërlikuar. Ato i merrte përsipër kurdoherë profesori.

"Nuk jam i sigurtë, shoku drejtor. Është rast shumë i rëndë..."

"Hajde, se kështu do të mësohesh", i dha zemër drejtori. "Njerëz të zbritur nga qielli nuk ka", thumboi kirurgun ai.

"Mund të ketë pasoja të rrezikshme", përshpëriti asistenti dhe u nis. Tek dera qëndroi disa sekonda para Irfanit. Desh t'i thonte shumë gjëra, t'i kërkonte shumë këshilla, po të gjitha i tha vetëm me sy.

Irfani e kuptoi mjekun e ri. Ai e njihte mirë. E kish zgjedhur vetë dhe kish besim, se pas disa vjetësh, do të bëhej një kirurg, të cilit qindra njerëz do t'i puthnin ato duart e shkathëta me gishtërinj të gjatë prej pianisti. E pa me vemendje. Beteja ishte shumë e zorshme dhe ai qortoi veten, që nuk i kish besuar gjer tani asnjë rast të vështirë asistentit të vet.

"Mendo dy gjëra", i tha ai asistentit, "jetën e njeriut, që është shtrirë atje dhe detyrën që ke: të fitosh pa tjetër mbi vdekjen... Nuk vlen vetëm eksperiencia. Edhe guximi ka rëndësinë e vet".

"Vazhdojmë mbledhjen", tha drejtori. "Kush e do fjalën"? Në sallë u ndezën diskutimet. Irfani nuk dëgjonte. Mbështeti shpatullat në murin e lyer me bojë zmaltoje dhe ndiqte me

vemendje e nervozizëm operacionin. Vetvetiu rrudhej balli, shtrëngoheshin dhëmbët, lëviznin gishtat, picërroheshin sytë. Stavri çante barkun e të sëmurit, që kish rënë në gjumë prej morfinës. Bisturi ecte përpara ngadalë me pasiguri.

"Tani shpejto", e këshillonte kirurgu. "Kaq gjë ti di ta bësh dhe asnjë rrezik mos parashiko... E keqja vjen pas... Ja, tani, kujdes... E sheh ku ka plasur?... Hiqe pjesën e kalbëzuar... Qepe... Mos ki frikë... Edhe këtë ti do ta kryesh më së miri..."

"Lavdia personale është kotësi. Shoku Irfan duhet t'i vejë gishtin kokës..."

"Bukur... Ashtu duhet: të qepësh me dorë të lehtë e të sigurtë... Hë, se po kalojnë minutat... Punën më delikate nuk e ke kryer akoma: stomaku ka plasur e ka qelbur barkun... Barku do pastruar mirë... Di ta pastrosh ti? Nuk di? Ja..."

Ai u përmend. Këshillat e tia nuk i transmetonte dot në sallën e operacionit. Atje Stavri ndodhej vetëm. Atij mund t'i jepnin veglat që kërkonte, po jo këshilla.

"Unë një gjë nuk kuptoj; pse qenka gjë e keqe të të duan njerëzit dhe të kenë besim tek ti? Bile, besimin e të sëmurit tek njeriu, unë jo vetëm nuk e mohoj, po e quaj ilaç dhe ilaç të fortë..." vazhdonte diskutimi në sallën e mbledhjeve. "Mos kanë cmir dhe atje për lavdi ata shokë që i tremben emrit të mirë të kolegut të tyre?"

"E, Stavri, si e ndjen veten?" humbi përsëri kirurgu. "Mbarove? Je i sigurtë? Prit"! iu lut ai asistentit. "Lere gjilpërën... Kontrollloje edhe një herë..."

"Ju, shoku Irfan, ç'thoni"? i tha një nga shokët e presidiumit.

"Nuk jam i sigurtë", tha ai pa lëvizur.

"Për çfarë nuk jeni i sigurtë", pyeti përsëri ai.

"Më vjen keq që nuk kemi patur gjatë këtyre dy vjetëve ndonjë rast të tillë".

"More, jeni në vete, apo jo"? mori zjarr drejtori. "Kini pak respekt për kolegët. Kur flisni, ngrehuni më këmbë! shtoi ai me qesëndi. Irfani u përmend. E pyesnin për tjetër

gjë. E ç'të thonte? Sa pranë qenë e sa larg i dukeshin aty këto çaste salla e mbledhjeve dhe salla e operacionit.

"Nuk kam ç'të them", foli ai me zë të ulët. "Para jetës ose vdekjes së një të sëmuri gjithçka imja nuk ka asnjë rëndësi... Vetëm një gjë mund ta them me zë të lartë: poshtë lavdia personale, të cilën e lakmojnë njerëzit mediokër. Për të tjerat do të mendoj".

"Se ç'do të bëni më pas është puna juaj", e ndërpreu drejtori.

Irfani e pa drejtorin ftohët dhe u dëshpërua. Ai po sillej ndaj tij më ashpër nga ç'do të sillej një mësues i keq ndaj nxënësit të vet. Ku e gjente këtë të drejtë?

"Kulti i nëpunësit", mendoi mjeku në mënyrë të njëanëshme.

Kështu mendoi, ndërsa kolektivit i tha:

"Për mua ka më tepër rëndësi se ç'do të bëj këtej e tutje dhe jo fjalët që do të them në mbledhje".

Drejtori diçka pëshpëriti me vete.

Kur mbaroi mbledhja, Irfani doli i fundit nga salla. Ishte i menduar, i trishtuar.

Atë ditë i kish premtuar së shoces dhe të bijave se do të venin në teatër dhe u kujtua, po dëshirë që ta mbante fjalën e dhënë nuk kish. Donte të rrinte vetëm atë mbrëmje, të shetiste ose të ulej në një fron të lulishtes.

"Pa të mendoj një herë hollë për veten time", vendosi. "Ato që tha drejtori nuk ma mbushin mendjen, po mos kam diçka që s'e ve re? Pse disa nga kolegët flasin keq, disa mirë, ndërsa gjithë populli më do? Vetëm smirë të ketë në këtë mes? Apo vuaj nga ndonjë prej atyre sëmundjeve që nuk japin dhimbje të hershme dhe nuk diagnostikohen lehtë"?

Në fund të shkallëve priste Stavri. Ai nuk e vuri re dhe i kaloi pranë i heshtur.

"Profesor"!

"E", u kujtua Irfani, "si doli operacioni"?

"I sëmuri më duket se shpëtoi, po unë desh vdiqa nga frika. Kam punuar pa marrë frymë fare".

Asistenti i nxituar i tregoi mjekut duart. Ai ia shtrëngoi fort dhe i shkëlqyen sytë prej gëzimit.

"Të lumtë! Ke duar të arta se ke zemër të pastër... Eja të pimë një kafe se je lodhur".

"Me gjithë qejf, po desha t'i qëndroj pranë të sëmurit".

"...Sonte nuk duhet të vesh në shtëpi. Gabimet e operacioneve çfaqen më vonë".

Dolën bashkë, u mbështetën në banakun e një kafeneje të vockël dhe rufitën kafënë e nxehtë, pa e patur mendjen tek njëri - tjetri: profesori mendohej të gjejë të metat e veta, kurse asistenti rronte ende me emocionet e forta të operacionit.

"Nuk do të vini ta shihni të sëmurin, profesor"? e pyeti Stavri me përulësi e sinqeritet, kur do të ndaheshin.

Irfani u trondit dhe iu duk vetja i vogël. Nuk i kish ndodhur ndonjë herë të mos interesohej për të sëmurët e pavionit. U vente edhe atyre që s'kishin gjë për t'u shqetësuar. Kurse sot... Po, a duhej të vente? Zemra i thosh po, mendja i thosh jo. Kur të më shohin në spital do të thonë: ja, erdhi, se nuk ka besim tek të tjerët, - mendoj dhe nuk e pranoi ftesën e asistentit.

"Sonte jam i lodhur", u përlligj dhe i shtrëngoi dorën.

Pas mesnate Irfan Sulën e zgjuan. Autoambulanca qëndronte pranë portës së shtëpisë, në rrugicën e shtruar me kalldrëm. Shoferi i tha se e prisnin në spital për një konsultë tepër urgjente.

"Kush të dërgoi"?

"Drejtori".

"Në punën tonë gjithnjë hyjnë në mes të tretët, pacientët", tha Irfani duke u veshur.

Shoferi nuk foli, po mendoj:

"Ne, shoferët, jemi shumë solidarë me shokët... Dhe kemi të bëjmë me hekurishte, jo me njerëz..."

"Si thua"? e pyeti Irfani, duke hypur në automobil.

"Ç'të them, ju e dini vetë si duhet vepruar".

"Desha mendimin tënd", nguli këmbë me sinqeritet mjeku.

"Meqë ngul këmbë, po ta them: sedra e sëmurë dhe ambiciet ndërmjet mjekëve janë armiqtë më të rrezikshëm për jetën e të sëmurëve. Kështu ma pret mendja mua dhe, me ç'kam parë e ç'kam dëgjuar, shumë njerëz janë marrë në qafë për musteqet e Çelos..."

"Jepi më shpejt", e ndërpreu Irfani i tronditur.
"Diagnoza, pak nga pak po përcaktohet... Edhe mjeku më i zoti ka nevojë të vizitohet tek të tjerët për sëmundjet e veta..."

"Nuk të kuptoj", tha shoferi i habitur.

"Edhe sëmundjet morale kanë nevojë të diagnostikohen me kohë dhe drejtë..."

"Të falemnderit", i tha shoferit dhe zbriti, pa u shuar motori.

Shoferi e pa i çuditur.

"Është i përgjumur", tha me vete dhe u mbështet në ndenjësë për të marrë një sy gjumë.

Irfani hyri me nxitim në pavion. I operuari kërciste dhëmbët nga dhimbjet dhe mudohej të lëvizte e të mblidhej krruspull.

"Ç'ka ndodhur"? pyeti, pa u dhënë rëndësi drejtorit dhe dy mjekëve, që rrinin pranë të sëmurit.

"Ka dhimbje të forta... Ne s'kuptojmë gjë", u ankua asistenti.

Irfani u ul në fron dhe vizitoi të sëmurin, të cilit i kishin lidhur këmbë e duar, që të mos lëvizte.

"Bëjeni gati për operacion"!

"Si?"

"Duhet hapur përsëri", tha mjeku, pa treguar që asistenti, duke i pastruar zgavrën e barkut, kish shkaktuar

një ngatërrim zorrësh. Ato po kalbeshin.

"Prisni një herë"! tha drejtori. "Jemi edhe ne këtu dhe nuk jemi hunj gardhi, po mjekë..."

Irfan Sula kafshoi buzën e poshtme, që të mos thonte ndonjë fjalë të rëndë, po arësyen prap nuk desh ta tregonte; që të mos prekej asistenti.

"Kuptomëni, pra: vetëm përsëritja e shpejtë e operacionit do ta shpëtojë nga vdekja... Ju mjafton kaq"?

"Bëj ç'të duash", tha drejtori i inatosur dhe i dëshpëruar, dhe doli nga pavioni.

"Budallallëk", mendoi kirurgu, duke ecur pas të sëmurit, që e shtynin drejt sallës së operacionit. "Kot nuk ua tregova shkakun. Pas gjysmë ore do ta marrë vesh kushdo".

Atë natë ai, bashkë me asistentin, nuk iu ndanë të sëmurit. Në mëngjes, pasi që shmangur çdo rrezik, lanë porositë e nevojshme dhe dolën në rrugë. Ishin të dy të lodhur. Kirurgu s'i vinte faj asistentit të tij, i vinte vehtes, qortonte vehten, që e kish mbajtur atë nën tutelën e mosbesimit.

Akuzat e padrejta të drejtorit i kish bërë hi e pluhur kolektivi, por ky kontroll i vehtes ishte njëqind herë më i rëndë se çdo akuzë. Vetëm ajri i freskët i zbardhëllimit sikur po ua largonte dalëngadalë lodhjen dhe gjumin. Pranvera buzëqeshte. Bari dhe lulet e oborrit qenë stërpikur nga vesa. Gjithçka ndilte gëzim dhe prehje.

"Je lodhur shumë", i tha kirurgu asistentit të vet, duke vështruar fytyrën e tij të zbetë e të hequr.

"S'i thonë shaka: desh më iku nga duart një njeri".

"Rëndësi ka që e shpëtuam dhe që mësuam shumë. Tani edhe unë, edhe ti do të jemi më të zotët, më të fortë para vdekjes..."

ATJE KU THËRMOHEN DALLGËT

1

Po e prisja tek një barakë e vjetër pranë detit. Muzgu ia kishte lënë vendin natës. Nuk dukej asnjë kontur mali. Një çarçaf i zi me disa njolla të arta drite elektrike shtrihej para meje. Tutje skuqte fari i portit. Drita e tij shtrihej mbi det si një pikëçuditëse e përmbysur. Ajo vijë e përflakur dridhej nga dridhma e valëve. Mendoja për Lenin. Ajo do të vinte; do të rrinim bashkë e pastaj do të ndaheshim për të punuar në turnin e natës.

Vëlla, e di si të duken minutat kur pret?

* * *

Me Lenin ishim rritur bashkë, shtëpitë i kishim pranë. Më kujtohet kur uleshim në zallishte dhe luanim me oda. Ndërtonim ndonjë tendë me degë plepi dhe e bënim si kasolle, krijonim një familje.

Fëminia jonë... kohë e largët e papërsëritshme!

Edhe në shkollë shkonim bashkë. Ishim në një klasë. Ajo rrinte në bankë para meje. Atëhere mbante dy bishtaleca të lidhura me dy fjongo të kuqe. Unë i zgjidhja fjongot në orë të mësimit. Ajo kthehej nga unë, më shikonte me inat dhe më kërcënonte se do t'i thonte mësueses. Unë i tregoja grushtin dhe ajo heshtëte.

Keq e kisha kur ngrihesha në mësim dhe merrja dysh. Leni do të vinte tek oborri e do të thërriste:

- Mamaja e Sandrit! Sandri sot mori dysh!

Atëhere, ku të fshihesha për t'i shpëtuar të rrahurit të mamasë. Dilja në oborr. E ndiqja deri në shtëpi të saj. Qëllonte që s'e arrija, po, kur e zija, e rrihja pak dhe ajo hynte duke qarë në shtëpi. Me gjithë atë, në përsëri ishim të afërm me njeri tjetrin.

Kështu kaloi fëminia jonë.

Pastaj filluam të largoheshim ca. Ajo mbaroi të shtatën dhe unë hyra në gjimnaz. M'u desh ta lë përgjysmë e të zë punë. Kur u ktheva me lejë pas një viti, Lenin e pashë në verandë të shtëpisë së saj. Sa ishte rritur, ç'shtat kishte

hedhur, sa e bukur ishte bërë Leni, vogëlushja!

Në rrugë e shihnim njeri tjetrin me ndrojtje. Ngurronim të përshëndeteshim. Një herë i folam. Ajo u afrua drejt meje dhe fytyra iu bë lukuq.

- Ku punon?

- Në port, spontatore...

Kishte shumë kohë, ndonjë vit. Punonte me turne... Pastaj heshtëm, s'dinim ç'të thonim. Ajo ngriti kokën. Sytë e saj shkëlqenin. Sa kisha ndryshuar unë!... Isha bërë pak hijerëndë. Le, po kaloja dhe pa folur. Kaq shpejt e kisha harruar fëmininë tonë, shoqërinë tonë? Ajo më shikonte drejt në fytyrë. Sa gjëra më thonin sytë e saj të shkruar dhe ajo ngjyra e trëndafiltë e fytyrës!

- Pra mirë u pafshim!... Mos na harro!

Të nesërmen më mbaronte leja dhe u largova duke marrë me vete si kujtim sytë e saj të ndezur dhe ngjyrën e trëndafiltë të fytyrës...

Pastaj, mbarova ushtrinë dhe hyra në punë në një fabrikë vaji. Punoja me turne. Lenin e takova dhe disa herë të tjera dhe... ç'të prisnim më?

* * *

- Leni, i shikon yjet?

- ...

- Ndonjëherë do të t'i stolis flokët me yje. Të të njoh lehtë në errësirë.

- Qenke bërë poet sonte.

- Kam dëgjuar se dikush, i madh, paska thënë se në rini të gjithë njerëzit janë poetë.

- Sa bukur paska thënë!

Hëna shkëlqente se një shpatë e artë, e harkosur.

* * *

